

ТЕОРІЯ, МЕТОДОЛОГІЯ ТА ІСТОРІЯ ПСИХОЛОГІЇ

<https://doi.org/10.34142/23129387.2021.65.01>

УДК 159.9

ORCID 0000-0002-8988-2841

ORCID 0000-0003-3926-1921

КОМУНІКАТИВНА КРЕАТИВНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ: ПСИХОЛОГІЧНИЙ ЗМІСТ ТА ДЕТЕРМІНАНТИ РОЗВИТКУ

Анастасія В. Антошків^{1ABCDE}, Марина Колісник^{2ABCDE},

*1 - аспірант кафедри психології і соціальної роботи,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль
Україна*

E-mail: a.antoshkiv21@gmail.com

*2 - аспірант кафедри психології і соціальної роботи,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль
Україна*

E-mail: m.kolisnyk2022@gmail.com

Внесок авторів

А – дизайн дослідження; В – збір даних; С – статистичний аналіз;
D – підготовка рукопису; Е – збір коштів.

Актуальність дослідження: У процесі живого спілкування між людьми його учасники духовно збагачують один одного, виражають, перетворюють, розвивають свої думки та почуття. Учасникам спілкування необхідно не тільки використовувати актуальний інтелектуально-емоційний досвід, а й розвивати його, що забезпечується комунікативною креативністю. Незважаючи на очевидну важливість вивчення явища комунікативної креативності, ця проблема є новою у вітчизняній психології.

Мета дослідження: визначити основні параметри та детермінанти для розвитку комунікативної креативності особистості.

Методи дослідження: теоретичні (аналіз наукових літературних джерел, узагальнення теоретичних даних з проблеми дефініції комунікативної креативності).

Результати дослідження: у статті представлені результати теоретичного аналізу феномену комунікативної компетентності, подано її теоретичну модель, що містить функції, компоненти, здатності та психологічні чинники.

Висновки: У результаті теоретичного аналізу було визначено, що комунікативна креативність є здатністю до дивергентного соціального мислення та спроможністю до творчого спілкування, що сприяє ефективній взаємодії з іншими та мотивуванню членів групи до сумісної творчої діяльності. Структурними компонентами комунікативної креативності визначено швидкість у продукуванні комунікативного реагування (спонтанна вербальна кмітливість), гнучкість у зміні тактик комунікативного реагування та оригінальність у створенні та розв'язанні нестандартних комунікативних ситуацій. Чинниками комунікативної креативності визначено інтелектуальні (соціальний та емоційний інтелект), суто креативні (вербальна креативність, соціальна креативність та емоційна креативність) та низка регулятивних чинників (саморегуляція та самоконтроль, діалогічний стиль спілкування, мотивація афіліації, комунікативні та організаторські здібності, рефлексивність та рольова компетентність).

Ключові слова: комунікативна креативність, дивергентне соціальне мислення, креативність, соціальний інтелект, рефлексивність, рольова компетентність, мотивація афіліації, саморегуляція.

Communicative creativity of personality: psychological content and determinants of development

Anastasiia V. Antoshkiv^{IAB CDE}, Maryna Kolisnyk^{2ABCDE},
graduate students of Department of Psychology and Social Work,
West Ukrainian National University, Ternopil, Ukraine
1 - E-mail: a.antoshkiv21@gmail.com
2 - E-mail: m.kolisnyk2022@gmail.com

Authors' Contribution: A – Study design; B – Data collection; C – Statistical analysis; D – Manuscript Preparation; E – Funds Collection.

Relevance of the study: In the process of live communication between people, its participants spiritually enrich each other, express, transform, develop their thoughts and feelings. Participants of communication need not only to use relevant intellectual and emotional experience, but also to develop it, which is provided by communicative creativity. Despite the obvious importance of studying the phenomenon of communicative creativity, this problem is new in domestic psychology.

The Aim of the study: to determine the main parameters and determinants for the development of communicative creativity of the individual.

Research methods: theoretical (analysis of scientific literature sources, generalization of theoretical data on the problem of defining communicative creativity).

Results: the article presents the results of theoretical analysis of the phenomenon of communicative competence, presents its theoretical model, which contains functions, components, abilities and psychological factors.

Conclusions: As a result of theoretical analysis it was determined that communicative creativity is the ability to diverge social thinking and the ability to communicate creatively, which contributes to effective interaction with others and motivating group members to joint creative activities. The structural components of communicative creativity are defined as speed in the production of communicative response (spontaneous verbal intelligence), flexibility in changing tactics of communicative response and originality in creating and resolving non-standard communicative situations. Factors of communicative creativity are defined as intellectual (social and emotional intelligence), purely creative (verbal creativity, social creativity and emotional creativity) and a number of regulatory factors (self-regulation and self-control, dialogic communication style, motivation of affiliation, communicative organization, reflexivity and role competence).

***Keywords:** communicative creativity, divergent social thinking, creativity, social intelligence, reflectivity, role competence, affiliation motivation, self-regulation.*

Актуальність дослідження. Сьогодні сфера креативних проявів охоплює всі основні ланки психічної діяльності людини, розповсюдження отримує всебічний погляд на креативність:

функціональну структуру взаємодіючих когнітивних та особистих компонентів креативної особистості, а також взаємозалежність особистості та його оточення протягом усього процесу творчої діяльності. Творчий потенціал людини, що виявляється у сфері соціальних контактів та міжособистісної взаємодії, заслуговує на окрему увагу дослідників. Використання в психологічній практиці низки методів групової креативності (наприклад, метод мозкового штурму) для вирішення творчих завдань у командній роботі (наприклад, навчання персоналу), спрямоване на пошук ефективного прийняття рішень, доводить необхідність розгляду явища комунікативної креативності.

Феномен комунікативної творчості явно проявляється в імпровізації джазових музикантів, командних іграх членів інтелектуальних клубів, освітньої та професійної діяльності проектних команд, коли проблематична творча ситуація дозволяє створювати оригінальний новий продукт завдяки комунікаційному та творчій взаємодії людей. Такі умови найкраще показують здатність особистості виробляти велику кількість варіантів поведінки та реакції в ситуаціях міжособистісної взаємодії, до гнучкої зміни у відповідь, використання різних методів та тактики поведінки та новизни, незвичайні ідеї, нестандартність ставлення до комунікативних ситуацій та нестандартне їх розв'язання (Стрелкова & Южанинова, 1992). У процесі живого спілкування між людьми його учасники духовно збагачують один одного, виражають, перетворюють, розвивають свої думки та почуття. Головне тут - не зіставлення інформації та ідей, теорій або позицій, а діалог їх авторів, що зумовлює їх духовний розвиток. Учасникам спілкування необхідно не тільки використовувати актуальний інтелектуально-емоційний досвід, а й розвивати його, що забезпечується комунікативною креативністю.

Незважаючи на очевидну важливість вивчення явища комунікативної креативності, ця проблема є новою у вітчизняній психології, яка визначила **мету** дослідження - визначити основні

параметри та детермінанти для розвитку комунікативної креативності особистості.

Результати. Одним з найважливіших якостей сучасної людини є комунікативна креативність, яка дозволяє вам ефективно взаємодіяти з іншими, легко адаптуватися до іншокультурного середовища, змінити комунікативні стратегії та тактику ситуації, подолання комунікативних бар'єрів (Сарапулова, 2014). Комунікативна креативність – це динамічна інтегративна якість, яка дозволяє ефективно взаємодіяти з представниками інших культур шляхом посилення творчих потенціалів навіть з обмеженим резервом мовних засобів (Сарапулова, 2014:56). Комунікативна креативність здебільшого визначає успіх спільної творчої діяльності представників різних професій. Ця проблема особливо актуальна для представників соціономічної групи професій, яка пов'язана з характеристиками людини як "об'єкта" своєї діяльності (Баришева, 2020). Наявність комунікативної креативності є необхідною умовою для компетенції та успіху (Степина, 2016).

Р.В. Белоусова (2004) комунікативну креативність розглядає як стабільну властивість особистості, яка містить комплекс інтелектуальних, емоційних та поведінкових компонентів, що сприяє нестандартному, нешаблонному вирішенню ситуації спілкування, прояву творчості у спілкуванні, генерації оригінальних ідей і способів спілкування, вибору найбільш оптимальних стратегій поведінки, спрямованих на забезпечення успішної взаємодії з іншими людьми.

Отже, творча комунікативна поведінка передбачає готовність людини бути членом, предметом спільного творчого процесу, спостерігаючи за встановленими нормами та традиціями спілкування, і водночас здатність відмовитися від фіксованих, тривіальних ідей при аналізі та вирішенні проблеми. Завданням професійної системи освіти полягає у створенні умов формування таких навичок поведінки та

комплексну реалізацію творчих можливостей студентів - майбутніх фахівців (Железська, 2015).

Комунікативна креативність - здатність людини до нестандартного та ефективного вирішення проблеми шляхом посилення комунікативного чинника, вміння відкрити принципово нові або вдосконалені рішення для комунікативного завдання (Голованова, 2003).

Комунікативна креативність є різновидом здатності до соціального мислення (Arnold, 1976). Т. Осипова (2000) зазначає, що комунікативна креативність є творчою здатністю пластично та адекватно змінити досвід спілкування, а також створювати нові цілі, оригінальні засоби та методи взаємодії, у тому числі через вихід за межі бар'єрів, стереотипів, установок, принципів і звички. За словами А. Голованової (2003), ця здатність дає нестандартні та ефективні нові можливості для вирішення проблем шляхом посилення комунікативного чинника.

На думку Н. Алексєєвої (2008), комунікативна креативність дозволяє створювати та використовувати нові, оригінальні, нестандартні способи та засоби спілкування, що забезпечують результативне, швидке та творче розв'язання ситуації спілкування.

Комунікативно-креативнісні якості особистості є специфічною сукупністю когнітивних, емоційних та мовних характеристик, що формуються на основі соціального інтелекту, відображають обізнаність про культуру, соціальні відносини та традиції і реалізуються у комунікативних навичках, комунікативній компетентності, та здатності розуміти ставлення та почуття людей (емпатії) (Niyazova, 2015). Комунікативна креативність – це здатність адаптуватись для оптимізації спілкування (Tasova та ін., 2018). Комунікативна креативність реалізується у таких сферах:

1) змістових характеристиках спілкування (у діловому та повсякденному спілкуванні, спрямованому на організацію та реалізацію спільної діяльності);

2) функціональне орієнтування у спілкуванні (координація взаємодії, взаємна корекція дій, обмін інформацією, перерозподіл функцій);

3) операціональні методи взаємодії (часова організація спілкування, оновлення способів та засобів спілкування) (Niyazova, 2015).

Показниками комунікативної креативності виступає уміння розв'язувати задачі, що виникають у процесі міжособистісного спілкування, знаходити вихід зі складної, іноді конфліктної, комунікативної ситуації, докладати різні тактики поведінки для досягнення конкретно поставленої мети, у цілях зміни творчого рівня спілкування із застосуванням методи проблемних ситуацій (Голованова, 2003).

В організації креативної комунікативної діяльності важливими орієнтирами є цілі спілкування: встановлення контактів між учасниками діалогу; обмін повідомленнями, думками, замислами, рішеннями; спонукання активності партнера по спілкуванню, спрямованої на виконання взаємовигідних дій; координація – узгодження організації сумісної діяльності; усвідомлення смислу намірів, установок партнера по спілкуванню; вплив на емоції, наміри, рішення, думки; встановлення стосунків у системі ділового спілкування; переконання партнера, розв'язання конфліктів (Скворцова, 2015).

О. Голованова (2003) до показників комунікативної креативності відносить:

- легкість у створенні великої кількості варіантів поведінки як здатність до продукування різних варіантів реагування у ситуаціях міжособистісної взаємодії;

- гнучкість у зміні тактик реагування, здатність до своєчасної зміни в прийомів і тактик поведінки;

- оригінальність у створенні нестандартних способів розв'язанні комунікативних ситуацій, здатність до розв'язання нових незвичайних форм комунікативних ситуацій.

До структурних компонентів комунікативної креативності відносять легкість у спілкуванні, схильність до самопрезентації,

тенденцію до незалежності, емоційну стійкість в конфліктних ситуаціях, схильність до маніпулювання, експресивність, комунікативну компетентність (Белоусова, 2004).

У структурі комунікативного симптомокомплексу креативності поряд із здатністю до співпраці та мотивування до творчості інших виділяють здатність людини акумулювати творчий досвід (Барышева, 2020).

Психологічними детермінантами комунікативної творчості є відкритість та толерантність до невизначеності, страждання, мотивація самореалізації, а також спеціальні знання та конкретні навички, виражені у володінні різними способами, техніками, каналами зв'язку, знаннями соціальних механізмів сприйняття, інтеракції і комунікації (Голованов, 2003). Крім того, низка інтелектуальних якостей, творчості та деяких регуляторних характеристик особистості слід віднести до психологічних детермінант формування комунікативної креативності.

Комунікативна креативність проявляється у розвитку творчості під час спілкування. Організація творчої комунікативної діяльності визначається комунікаційними цілями: встановленням контактів між учасниками діалогу; обміном повідомленнями, думками, планами, рішеннями; мотивацією діяльності партнера в комунікації, спрямованій на виконання взаємовигідних дій; координацією спільної діяльності; розумінням почуття намірів, установок партнера у спілкуванні; впливом на емоції, наміри, рішення, думки; встановленням стосунків у системі ділового спілкування; переконанням та переплетенням партнера; розв'язанням конфліктів (Niyazova, 2015).

О. Бодальов (1998) виділяє соціальний інтелект людини, як її інтегративні соціально-пізнавальні властивості, а також сукупність інших психологічних утворень, які забезпечують успішність спілкування. потенціалу ефективного спілкування людини є такі комунікативні здібності як здатність проявляти активність, володіти ініціативою у спілкуванні, адекватно та вчасно реагувати на стан партнерів по спілкуванню,

передбачати особливості їх подальшої активності, здійснювати об'єктивний прогноз причин настання подій, наслідків розгортання ситуації, створювати та реалізовувати власну індивідуальну програму спілкування. О.І. Власова (2006) розглядаючи комунікативну компетентність зазначає, що вона передбачає здатність людини до самостимуляції та самокорекції не лише поведінки, а й власних переживань у спілкуванні, вона має потенціал впливу на інших, оволодіння його технологією, що передбачає використання в повному обсязі когнітивного потенціалу особистості, узагальненого в її специфічних здібностях адекватно сприймати та розуміти соціальні об'єкти, прогнозувати динаміку розгортання соціальної ситуації та встановлювати її причини. На думку автора, такі особливості людини сьогодні у психології все частіше визначаються як її соціальний інтелект. Отже, соціальний інтелект є основою для розвитку комунікативної компетентності та комунікативної креативності.

Визначаючи високу значущість соціального інтелекту у розвитку комунікативної креативності, слід звернути увагу на те. Що емоційний інтелект також є детермінантою становлення комунікативно-креативних здатностей людини. На думку Д. Майєра, П. Саловея (1990), міжособистісний емоційний інтелект допомагає налаштуватися на інших людей, навчитися співчувати, надихати та спонукати їх до тих чи інших дій, спростити спілкування та розібратися у своїх взаємостосунках з ними. Оптимально розвинений емоційний інтелект передбачає такі якості як емпатія та співчуття, розрізнення власних почуттів, баланс між емоціями та розумом, а також ознаки високої самоповаги та самоприйняття людини. Отже, емпатія, вміння мотивувати інших на переживання певних емоцій, регулювати емоції інших (підбадьорювати, переконувати, і навіть – розізлиити) є здатностями, необхідними для становлення високого рівня розвитку комунікативної креативності.

Поряд з інтелектуальними детермінантами розвитку комунікативної креативності істотними є і суто креативнісні.

Очевидним виявляється те, що вербальна креативність як здатність до створення інноваційного продукту у вербальній формі (Саврасов, 2021) є детермінантою розвитку комунікативної креативності. Вербальна креативність пов'язана із рефлексією спілкування та соціальної взаємодії (Маркина, 2012).

На думку О.І. Власової (1996) соціальна креативність передбачає розвинуті соціально-аналітичні та соціально-моделюючі здібності, які знаходяться у певній ієрархічній залежності, а соціально-креативний потенціал особистості розглядається як здатність до узгодження позиції сторін, проблематизації й діалектичного синтезу елементів соціальної ситуації, значущих для більшості суб'єктів активності. Вміння моделювати соціальні ситуації та розв'язувати соціальні проблеми також у представленому дослідженні визначаються як детермінанта розвитку комунікативної креативності особистості.

Емоційна креативність за Дж. Еверілом (Averill, 2004) визначається як здатність особистості створювати емоційні синдроми, творчо впливати на їх зміст і структуру, причому переживання емоційно креативної людини характеризуються: автентичністю, а відтак у них відображається індивідуальність автора емоції; ефективністю, тобто емоції служать вирішенню певних життєвих завдань, сприяють успішному досягненню цілей; новизною, а отже емоції відрізняються від нормативних, тобто стандартних емоцій «середньої» людини. Н. Діомідовою (2016) було показано позитивні зв'язки емоційної креативності із емоційним інтелектом та соціальним інтелектом і доведено, що висока емоційна креативність у студентів передбачає їх обізнаність в емоціях та значеннях, що надаються емоційному життю, високу здатність до використання своїх емоцій у спілкуванні і діяльності, багатий емоційний досвід, здатність переживати різноманітні емоції, щирість у вираженні і усвідомленні своїх емоцій. Цілком очевидним є позитивна роль емоційної креативності у спілкуванні та розвитку комунікативної креативності.

Окремою групою детермінант комунікативної креативності є регулятивні особливості особистості, зокрема здатність до саморегуляції та самоконтролю, мотивація афіліації, комунікативні та організаторські здібності, рефлексивність та рольова компонентність, кожна з яких вимагає окремого обґрунтування.

Саморегуляція як здатність до управління навколишнім середовищем і власною поведінкою (Большая психологическая энциклопедия..., 2007) та активність, спрямована на досягнення поставленої довільної мети, що передбачає створення моделі, а також її коригування в ході діяльності (Толковый словарь русского языка) є процесом, що регулює поведінку та діяльність особистості, а відтак – і спілкування, тому розглядається нами як детермінанта розвитку комунікативної креативності.

Самоконтроль є оцінкою власних дій, психічних процесів та станів. Самоконтроль передбачає наявність еталона у формі суб'єктивних уявлень або критеріїв та можливість отримати уявлення про контрольовані дії та стани. Прояв та розвиток самоконтролю зумовлені вимогами суспільства до соціальної поведінки людини (Мальцева, 2015). О. Поляковою (2011) було показано позитивну значущість у професійній підготовці психологів таких особливосте самоконтролю у спілкуванні, як високий рівень позиції «дорослого» та уміння презентувати інформацію, рівень володіння синергійним комунікативним стилем, демократичний стиль спілкування, здатність до самоуправління у спілкуванні. Усі ці якості та здатності мають позитивно позначатись на ефективному розв'язанню нестандартних та складних комунікативних ситуацій, а відтак самоконтроль у спілкуванні є значущою детермінантою розвитку комунікативної креативності особистості.

Мотивація афіліації як мотиваційний регулятор діяльності особистості також доцільно віднести до низки регулятивних детермінант комунікативної креативності, адже мотив афіліації як вираження потреби у спілкуванні має забезпечувати спрямованість особистості та ефективне розв'язання складних комунікативних завдань.

Діалогічний стиль спілкування як спрямованість на рівноправне спілкування та співпрацю, сумісну творчість, взаєморозуміння та взаємодопомогу (Братченко, 1987) цілком очевидним має позитивно позначатись на розвиткові комунікативної креативності особистості.

Комунікативні та організаторські схильності та здатності як спроможність організувати діяльність інших, у тому числі у процесі творчої діяльності, комунікабельність та схильність до спілкування та взаємодії з іншими визначається нами як важливі детермінанти розвитку комунікативної креативності.

Рефлексивність як якість, похідна від здатності до рефлексії, має високу значущість у процесі спілкування. Рефлексія у спілкуванні є «складною системою рефлексивних відносин, що виникають і розвиваються у процесі міжособистісної взаємодії (Лушпаєва, 1989: 31) та передбачає особистісно-комунікативну рефлексію (рефлексію «Я»), соціально-перцептивну рефлексію (рефлексію іншого «Я») та рефлексію ситуації або рефлексію взаємодії. Усі ці три аспекти рефлексії інтегруючись, виявляються детермінантою розвитку комунікативної креативності особистості.

За П.П. Горностаєм (2007) рольова компетентність є здатністю особистості оперативно володіти своїми психологічними ролями, виступати повноправним суб'єктом цих ролей, включаючи рольову поведінку в процес власної життєдіяльності і життєтворчості. Рольова компетентність містить компоненти: 1) рольова варіативність – це різноманіття репертуару психологічних ролей особистості що не обмежується стандартним набором соціальних і міжособових ролей в референтних групах, а включає багато їх різновидів, а також уявні ролі; 2) рольова гнучкість – це вміння легко переходити від однієї ролі до іншої (це стосується і Его-станів за Берном), не «застрягати» на окремих ролях, особливо якщо ці ролі в певних умовах стають неконструктивним і перетворюються на джерело психологічних проблем; 3) рольова глибина – це оволодіння глибинною структурою ролей Его-станів особистості, опора рольової поведінки не на зовнішню підструктуру ролі (експектації), а на глибинні складові (рольова Я-концепція, рольове переживання); 4) здатність до рольової

децентралізації – це психологічне утворення, що включає здатність до перевтілення, рольову емпатію, рольову рефлексію.

На рисунку 1 показано авторську модель комунікативної креативності особистості.

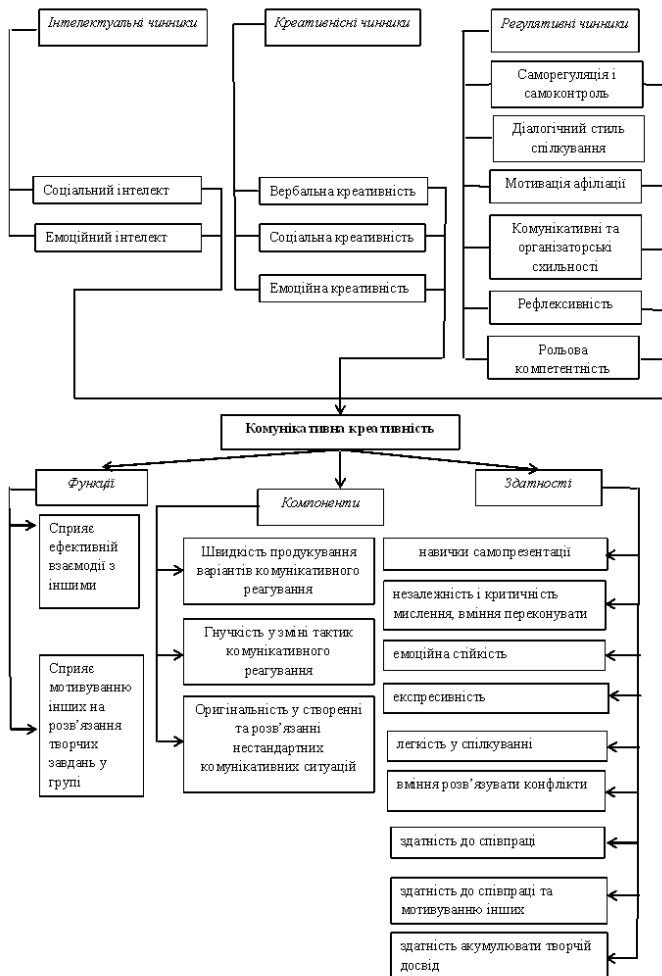

Рис. 1. Теоретична модель комунікативної компетентності особистості.

Представлена модель враховує її психологічні детермінанти розвитку (інтелектуальні, креативнісні та регулятивні), основні функції (взаємодії з іншими та їх мотивування), компоненти (швидкість, гнучкість та оригінальність) та основні здатності, що дозволяє реалізувати високий рівень розвитку комунікативної компетентності особистості.

Висновки. Отже, комунікативна креативність є здатністю до дивергентного соціального мислення та спроможністю до творчого спілкування, що сприяє ефективній взаємодії з іншими та мотивуванню членів групи до сумісної творчої діяльності. Структурними компонентами комунікативної креативності є швидкість у продукуванні комунікативного реагування (спонтанна вербальна кмітливість), гнучкість у зміні тактик комунікативного реагування та оригінальність у створенні та розв'язанні нестандартних комунікативних ситуацій. Чинниками комунікативної креативності є інтелектуальні (соціальний та емоційний інтелект), суто креативнісні (вербальна креативність, соціальна креативність та емоційна креативність) та низка регулятивних чинників (саморегуляція та самоконтроль, діалогічний стиль спілкування, мотивація афіліації, комунікативні та організаторські здібності, рефлексивність та рольова компетентність).

Література:

Амвросова О.А., Леханова О.Л. (2011). Рефлексия в общении как условие социализации дошкольников с общим недоразвитием речи. *Вестник Череповецкого государственного университета. 1 (33)*. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/refleksiya-v-obschenii-kak-uslovie-sotsializatsii-doshkolnikov-s-obshchim-nedorazvitiem-rechi> (дата обращения: 22.01.2022).

Алексеева Н.А. (2008). Формирование коммуникативной креативности будущего специалиста в процессе обучения иностранным языкам [Электронный ресурс]: автореф. канд. псих. наук: 19.00.07. Н. Новгород, Режим доступа: <http://www.scholar.ru/search.php>

Барышева Т.А. (2020). Психология творчества. Учебник для вузов. М.: Юрайт.

Белоусова Р. В. (2004). Индивидуально-типические особенности коммуникативной креативности: Диссертация канд. психол. наук:

19.00.01 / Южноукраинский гос. педагогический ун-т им. К.Д.Ушинского. Одесса.

Бодалев А.А. (1998) Об одаренности человека как субъекта общения. *Мир психологии. М., 4.*

Большая психологическая энциклопедия : самое полное современное издание : Более 5000 психологических терминов и понятий [А. Б. Альмуханова и др.]. Москва : Эксмо, 2007. 542 с.

Братченко, С. Л. (1987). Развитие у студентов направленности на диалогическое общение [Текст] : автореф. дис. ... канд. психол. наук. М.

Власова О.І. (2006). Психологічна структура та чинники розвитку соціальних здібностей [Текст] : дис... д-ра психол. наук: 19.00.07. К. Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка.

Власова Е.И. (1996). Социальная креативность в структуре социально одаренной личности // Психология одаренности. Проблемы, структура, показатели. Сборник статей. – К.: Киевская типография научной книги, 1996. - С. 82-91.

Воробьев Н. (1968). Художественное моделирование, конфликты и теория игр // Содружество наук и тайны творчества / Под ред. Б.С. Мейлаха. М.: Искусство, 1968. - С.348-372.

Голованова А.А. (2003). Коммуникативная креативность субъекта как фактор эффективности группового решения задач : Дис. ... канд. психол. наук : 19.00.01 : Казань.

Горностай П. П. (2007). Личность и роль : Ролевой подход в социальной психологии личности. К : *Интерпресс.*

Дюмідова Н.Ю. (2016). Емоційний інтелект як чинник психоемоційних станів в умовах екзаменаційного стресу студентів.

Железовская Г.И. (2015). Креативное коммуникативное поведение как средство творческой самореализации личности обучающегося. Образование и наука. 4 (123). 79 – 88.

Лушпаева, Е.В. (1989). Развитие рефлексии в общении средствами социально-психологического тренинга: автореф. дис. ... канд. психол. наук.

Мальцева К.П. (2015). Самоконтроль в учебной работе младших школьников. Вопросы психологии учебной деятельности младших школьников. М.

Маркина Н.А. (2012). Рефлексивные механизмы креативности личности. Дис.

Осипова Т.Ю. (2000). Психологические условия развития коммуникативной креативности у студентов технического вуза: дисс. ... канд. псих. наук: 19.00.07. Томск.

Полякова О. Б. (2011). Самоконтроль в общении как фактор преодоления состояний деперсонализации психологов и педагогов. *Вестн. Том. гос. ун-та. 348.* URL: [https://cyberleninka.ru/article/n/samokontrol-v-obschenii-kak-faktor-](https://cyberleninka.ru/article/n/samokontrol-v-obschenii-kak-faktor)

preodoleniya-sostoyaniy-depersonalizatsii-psihologov-i-pedagogov (дата обращения: 22.01.2022).

Сарапулова А.В. (2014). Развитие коммуникативной креативности студентов технического вуза в процес се межкультурной коммуникации: дисс. ... канд. пед. наук: 13.00.08. Магнитогорск

Сарапулова А.В. (2020). Развитие коммуникативной креативности студентов технического вуза в процессе лингвистической подготовки. Казанский педагогический журнал. 1. 121 – 127.

Скворцова С. В. (2015). Основы обучения креативной деятельности (на примере педагогики Великобритании). *Образование и наука*. 155–165.

Степина Н.В.. (2016). Коммуникативная креативность как способность к творческому общению в управлении хоровым коллективом. *АНИ: педагогика и психология*. 5. 3(16). 168 – 170.

Стрелкова И. Э., Южанинова А. Л. (1992). Проблема творческого потенциала в межличностном общении студентов. *материалы вторых Страховских чтений*. Саратов, 117-120.

Толковый словарь русского языка / под ред. Д.Н. Ушакова. Москва : Гос.ин-т "Сов. энцикл."; ОГИЗ; Гос. изд-во иностр. и нац. слов., 1935-1940 (4 т.)

Цуканова Е.В. (1985). Деструктивные параметры взаимодействия в ситуации временного дефицита. М.: Наука.

Arnold, Carroll C. Communicative Creativity and Pedagogical Practice. Communication, Journal of the Communication Association of the Pacific" compiled for the C.A.P. Convention (Kobe, Japan, June 1976)

Averill J. R. (2004). A tale of two snarks: emotional intelligence and emotional creativity compared. *Psychological Inquiry*. 15. 228–233.

Niyazova G., Bekbulatova I., Kerimbaeva B., Abdullina G. (2015). The methodology of the formation of the communicativeorientation of the "English" course by means of information and telecommunication technologies (itt) in the institutions of higher education. *Journal of Language and Literature*, 6. 4. 351—354.

Salovey P., & Mayer J.D. (1990). Emotional intelligence: Imagination, cognition, and personality, 185-211.

Tasova A.B., Niyazova G.Zh., Berkimbayev K.M., Pralieveva R.E. (2018). *RUDN Journal of Informatization in Education*. 15 (2). 182—189.

Оригінальний рукопис отриманий 11 листопада 2021 року

Стаття прийнята до друку 13 листопада 2021 року